

-Lærerikt OG GRUSOMT

Av Rønveig Rønningen, Risør

Odd Tormod Skarheim (16) og Torstein Svendsen (72) snakker gjerne om Sachsenhausen. Med et felles ønske om at det vanvittige som foregikk i dødsleirene aldri må gjentas, diskuterer de engasjert fortid og nåtid.

-Bestefar satt i Sachsenhausen, og jeg har lenge fundert på hvordan dette stedet var, sier Odd Tormod. Nå har han sett restene av Sachsenhausen og lært tall og fakta fra ulike dødsleire.

-Alt ble mer troverdig, oppsummerer han.

Torstein Svendsen fra Risør bodde på samme brakke som Odd Tormods bestefar. Selv om forholdene i Risør er små, er dette første gang de møtes. Tanker om krigens brutale overgrep i konsentrasjonleirene har de begge. Svendsen tenker tilbake på egne opplevelser fra Sachsenhausen. Odd Tormods engasjement kom for alvor da han fikk brutaliteten gjenfortalt i et dystert skall av den samme leiren.

Bitt av basillen

-Jeg har blitt helt bitt av basillen, sier Odd Tormod. - På turen tok jeg mye bilder og fikk liksom ikke muligheten til å tenke så mye over det jeg var med på. Først da jeg kom hjem, fikk jeg tid til å sortere inntrykkene. På en ny tur kan det bli bedre tid til å tenke og få med meg flere tall og mer om hva som virkelig hendte, sier Odd Tormod som vurderer å bli med på ny tur. Nå er bestefaren alvorlig syk, hvis ikke hadde Odd Tormod gjerne reist med bestefaren.

-Bestefar synes det var fint at jeg dro. Når vi har snakket sammen etterpå, har det kommet frem mye som han ikke har sagt til noen, ikke til sønnen sin engang, forteller Odd Tormod.

Media har i ulike sammenhenger presentert menneskeskjebner og tanker fra de som overlevde tiden i konsentrasjonsleir. Bøker med tema fra krigen og dødsleirene krever sine meter med hylleplass.

-Mange har nok nådd et metningspunkt, mens enkelte er så interessert at de ikke kan slippe tema, sier Torstein Svendsen. -Hvis noen vil høre på, snakker jeg gjerne, spesielt når yngre mennesker viser interesse for å få fakta på bordet. Men jeg starter aldri å snakke om det selv.

Svendsen roser prosjektet "Hvite busser til Auschwitz" og er glad for at unge engasjerer seg. Da barnebarnet hans la et besøk i Sachsenhausen inn i interrail-ruten, gjorde

dette inntrykk på ham.

-Det er flott når de unge engasjerer seg, fordi det er viktig utfra klisjeen "at det ikke må gjenta seg". Det som skjedde var umenneskelig, konstaterer han. Graden av ondskap eller hvor mange av de involverte som var onde, synes han det er vanskelig å finne svar på.

-Flesteparten blant menneskene er gode, det tror jeg. Men det må jo være mange onde mennesker når dette var mulig, sier Svendsen. Samtidig er det viktig for ham å nyansere bildet, og han trekker frem positive opplevelser fra møtet med tyskerne.

Et bilde av krigen

Odd Tormod leter hele tiden etter fakta og tall som kan gi ham et bedre bilde av krigen.

Det er ikke alt bestefaren kan eller vil fortelle om, men noen svar har bestefaren gitt, andre har han funnet i bøker. Nå blir Torstein Svendsen en ny kilde han kan bruke. Og Odd Tormod benytter muligheten. Han spør etter bestefaren, sjekker

historier han har hørt og får vite nye tall han kan ta med seg. Samtidig er han nysgjerrig på hvordan Svendsen opplevde Sachsenhausen.

-I Sachsenhausen var det kampen for å overleve som styrte fellesskapet, og de ulike nasjonalitetene holdt sammen. Vi som fikk Røde-Kors pakker var privilegert, og jeg var faktisk mer sulten på Grini enn i Sachsenhausen, forteller Svendsen. På

"Den som glemmer historien må leve den om igjen".

Setning skrevet på en murvegg i en av de mange brakkene i Auschwitz.

Torstein Svendsen og Odd Tormod Skarheim synes det er skremmende når mennesker benekter at konsentrasjonsleirene var i funksjon under krigen.

fødselsdagen sin 9. juni 1943 var han ett av navnene som ble opplest for Tysklandstransport med avreise fra Grini dagen etter. Ulike hendelser dukker opp igjen. Vi får høre noen glimt. Om sardinboksen som ble byttet i jakke, om SS-offiseren som under andre forhold kunne blitt en kammerat, og om kampen mot å bli en død kropp i den talløse stabelen. Detaljene er på plass. Har folk tid til å lytte, snakker han gjerne.

-Hvordan reagerer dere når noen påstår at dette er oppspinn?

-En kan jo steile når folk benekter at dette har skjedd, sier Svendsen og rister uforstående på hodet. -De påstår at gasskamrene er laget i propagandaøyemed etter krigen. Men det er millioner som kan fortelle at dette virkelig skjedde.

-De kan ta prøver av steinen i veggene og dokumentere at de inneholder gass. Hvordan kunne de gjort det hvis det ikke var sant, skyter Odd Tormod inn.

-Jeg blir helt paff og skjønner ikke at folk virkelig kan være så hinsides all fornuft, sier Svendsen tydelig rystet. -Folk kan være politisk engasjert og tro på nazistiske ideer, men at de kan innbille seg at dette ikke har skjedd, det forstår jeg ikke. Dokumentasjon

er det nok av. De kan snakke med tusener av mennesker, ja, de kan snakke med meg som har sett tyve mennesker bli hengt.

-Ønsker du å overbevise de?

-Nei, jeg blir bare målløs.

Kunnskap er veien videre

-Hvordan reagerte dere på nyhetene om leirene i Jugoslavia?

-Det viser bare at menneskeheten ikke har forbedret seg, og det var faktisk ikke noe sjokk, sier Odd Tormod.

-Nei, dette trodde jeg ikke eksisterte i Jugoslavia, sier Svendsen. -I Sibir var jeg klar over at det fantes lignende leire, men at det fortsatt kan være slike steder er nedslående. Kriminelle handlinger må vi på en måte akseptere at vi møter, men slike politiske oppfatninger er helt vanvittige.

-Tror du det er nytteløst å gjenfortelle historien?

-Nei, det er den eneste måten å komme videre på. Hvis vi kan vise hvor umenneskelig dette var, vil det alltid føre til noe. Interessen for dette stoffet vil nok dabbe av, men vi må sørge for at undervisningen om dette vanvittige holdes ved like, sier Svendsen.

-Om jeg er optimist, ja, det er jeg. Men vanskelige levevilkår og ustabile forhold kan gi maktmennesker som fyrer opp under misnøyen mulighet til å samle tilhengere. Derfor er det viktig at vi samtidig med å gi kunnskap videre, kan skape levelige vilkår.

-Det er mye som skal til, tror Odd Tormod.

-Hvis flere får oppleve konsentrasjonsleirene, høre tall og se at det var sånn, tror jeg det er et stykke på vei. Alle vi som dro, var enige om at dette var grusomt. Mange gråt mens andre tenkte nok dypere rundt det de så. Vi var mange ulike tenåringer som reiste, men vi kom på en måte like hjem.

Møtet med dødsleirene gjorde at meningene om menneskeverd og rasisme ikke ble så ulike lenger. Odd Tormod tror et resultat av turen er at flere vil engasjere seg for å diskutere hvordan fellesskapet mennesker imellom kan fungere best mulig. Det er ikke i så stor grad ulike oppfatninger som styrer, men et ønske om å finne veien videre.